

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Czubik (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Elżbieta Karska

Marek Sławomir Molczyk (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa M. Ś.

przeciwko K. S., D. N. (uprzednio S.)

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 5 listopada 2024 r.

na skutek skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 6 lipca 2007 r., sygn. VII Nc 2232/07,

1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu;

2. znosi wzajemnie koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.

UZASADNIENIE

Pismem z 23 marca 2024 r. Prokurator Generalny wywiódł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wydane przez Sąd Rejonowy w Bytomiu 6 lipca 2007 r., VII Nc 2232/07, w sprawie z powództwa P.P.H.U. „O.” przeciwko K. S. i D. S. (obecnie N.) – o zapłatę.

Działając na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1093 ze zm.; dalej jako: „ustawa o SN”), z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, albowiem wydany nakaz zapłaty doprowadził do legalizacji nieuczciwych praktyk rynkowych i naruszył prawa pozwanych jako konsumentów wynikające z Konstytucji RP i Kodeksu cywilnego, Prokurator Generalny zaskarżył ww. nakaz zapłaty – w całości.

Na zasadzie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 ustawy o SN zaskarżonemu orzeczeniu Prokurator Generalny zarzucił:

I. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 30 i art. 76 Konstytucji RP, takich jak godność człowieka i ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wierzytelności wynikającej z zawartej przez K. S. i D. S. (obecnie N.) z M. Ś. umowy o pośrednictwo finansowe bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie;

II. naruszenie w sposób rażący prawa materialnego, tj. przepisów art. 359 § 2¹, art. 359 § 2² oraz 359 § 2³ k.c., przez niewłaściwe ich zastosowanie i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu o obowiązku zapłaty przez K. S. i D. S. (obecnie N.) kwoty 500,00 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia od dnia 22 maja 2007 r., co stanowi 120% w skali miesiąca, podczas gdy wskazane przepisy w brzmieniu obowiązującym zarówno w dacie czynności prawnej, z której wynikał obowiązek zapłaty odsetek umownych, jak i w dacie orzekania przez Sąd, stanowiły, że maksymalna wysokość odsetek wynikająca z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, tj. 24 % (w dacie orzekania) i 23 % (w

dacie czynności prawnej), a jeżeli przekracza tę wysokość to należą się odsetki maksymalne;

III. naruszenie w sposób rażący prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 353¹ w zw. z art. 58 § 2 k.c., przez ich niezastosowanie i uznanie, że umowa o pośrednictwo finansowe, zawarta 17 kwietnia 2007 r., pomiędzy K. S. i D. S. (obecnie N.) a M. Ś., jest w całości ważna, pomimo że w § 7 ust. 1 umowy zastrzeżone zostały odsetki umowne „za każdy dzień opóźnienia” w zapłacie zobowiązania w wysokości 20,00 zł dziennie, czyli 120 % miesięcznie i 1460 % w stosunku rocznym, a więc o charakterze „lichwiarskim” i obiektywnie nieusprawiedliwione oraz mogące realnie spowodować niemożność wykonania zobowiązania przez dłużnika, podczas gdy ich wysokość, mając na względzie zasadę swobody umów oraz zasady współżycia społecznego, nie mogła być – stosownie do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 października 2005 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych (Dz.U. Nr 201, poz. 1662) – wyższa niż 11,5% w stosunku rocznym, a tym samym wydanie nakazu nie było dopuszczalne;

IV. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 22¹ k.c., poprzez jego niezastosowanie do pozwanych jako konsumentów, w sytuacji kiedy z okoliczności sprawy nie wynika, żeby dokonana przez nich czynność prawna – zawarcie z powodem umowy o pośrednictwo finansowe z 17 kwietnia 2007 r., była związana z działalnością gospodarczą lub zawodową pozwanych.

W oparciu o powyższe zarzuty – rozwinięte następnie w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej – Prokurator Generalny, na zasadzie art. 91 § 1 ustawy o SN, wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Ponadto Prokurator Generalny wniósł o rozpoznanie sprawy przez Izbę Cywilną Sądu Najwyższego.

W skardze nadzwyczajnej Prokurator Generalny przedstawił stan faktyczny i prawny sprawy. Jak wskazał, 17 kwietnia 2007 r. w J. K. S. i D. S. (obecnie N.) jako Zleceniodawcy zawarli z M. Ś. jako Zleceniobiorcą „umowę o pośrednictwo finansowe”, na podstawie której Zleceniobiorca zobowiązał się do podjęcia działań prowadzących do zawarcia przez Zleceniodawców umowy o pożyczkę gotówkową.

W postanowieniu § 6 tej umowy strony ustaliły, że wynagrodzeniem Zleceniobiorcy za czynności wymienione w § 1 i § 2 niniejszej umowy jest kwota 500,00 zł płatna do dnia 21 maja 2007 r. Kolejne, kluczowe postanowienie przedmiotowej umowy miało treść: „w przypadku niedokonania zapłaty w terminie określonym w § 6 niniejszej umowy, strony ustalają odsetki umowne. W takim przypadku Zleceniodawca zobowiązuje się do zapłaty odsetek umownych w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia poczynawszy od dnia 22 maja 2007 r. do dnia zapłaty”. W dniu 17 kwietnia 2007 r. na dokumencie umowy K. S. i D. S. (obecnie N.) złożyli dodatkowe oświadczenie, w którym potwierdzili wykonanie umowy. K. S. i D. S. (obecnie N.) otrzymali od M. Ś. kwotę 500,00 zł „do ręki”, którą mieli zwrócić do dnia 22 maja 2007 r. Wobec nieuiszczenia przez K. S. i D. S. (obecnie N.) wynagrodzenia, wierzyciel złożył pozew do Sądu Rejonowego w Bytomiu o zapłatę.

Nakazem zapłaty z 6 lipca 2007 r., VII Nc 2232/07, Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazał pozwanym K. S. i D. S. (obecnie N.) by solidarnie zapłacili powodowi kwotę 500,00 zł z umownymi odsetkami w wysokości 20,00 zł za każdy dzień opóźnienia od dnia 22 maja 2007 r. oraz kwotę 30,00 zł tytułem kosztów procesu.

Nakaz zapłaty nie został zaskarżony i Sąd Rejonowy w Bytomiu uznał jego prawomocność, zaopatrując nakaz w klauzulę wykonalności. Wierzyciel skierował tytuł wykonawczy do postępowania egzekucyjnego. Według informacji Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Jastrzębiu-Zdroju A. H. z 17 stycznia 2024 r., postępowanie egzekucyjne w niniejszej sprawie zostało zakończone prawomocnym postanowieniem z 20 listopada 2007 r. W trakcie postępowania wyegzekwowano i przekazano wierzycielowi kwotę 3 950,00 zł.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, albowiem zaskarżone orzeczenie, tj. prawomocny nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym z 6 lipca 2007 r., VII Nc 2232/07, wydany przez Sąd Rejonowy w Bytomiu, nie odpowiada prawu.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że niezasadne jest żądanie Prokuratora Generalnego by niniejszą sprawę rozpoznała Izba Cywilna Sądu Najwyższego. Zgodnie z art. 26 § 1 pkt 1 ustawy o SN, rozpoznawanie skarg

nadzwyczajnych należy do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych. Podane na s. 19-20 skargi nadzwyczajnej orzecznictwo sądów międzynarodowych nie doprowadziło do derogowania ww. regulacji. Przepis obowiązuje, co przesądza o kompetencji Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego do rozpoznania skargi nadzwyczajnej.

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości w znaczeniu określonym w art. 175 ust. 1 Konstytucji RP. Jej celem jest wyeliminowanie z obrotu wadliwych, a jednocześnie naruszających zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych, które dotyczą konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19; wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 1/20). Rolą kontroli nadzwyczajnej nie jest jednak eliminowanie wszystkich wadliwych orzeczeń. Wyjątkowość orzekania w ramach tej instytucji powinna dotyczyć tylko tych z nich, które nie dają się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, będąc *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny niesprawiedliwymi (por. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21).

W piśmiennictwie zauważa się, że z formalnego punktu widzenia skarga nadzwyczajna należy do nadzwyczajnych środków zaskarżenia o złożonym charakterze (T. Ereciński, K. Weitz, Skarga nadzwyczajna w sprawach cywilnych, Przegląd Sądowy 2019 r., Nr 2, s. 8). Formalnoprawna analiza skargi nadzwyczajnej

wniesionej w niniejszej sprawie prowadzi do wniosku, że skarga jest dopuszczalna, co otwiera możliwość jej merytorycznego rozpoznania.

Przechodząc do zasadniczych rozważań Sąd Najwyższy wskazuje, że konfrontacja zaskarżonego nakazu zapłaty z zarzutami skargi nadzwyczajnej, a przyjmując szerszą perspektywę – ze standardami nie tylko demokratycznego państwa prawnego, ale nawet państwa w najogólniejszym ujęciu cywilizowanego, musi prowadzić do wniosku o bezprawnym charakterze wydanego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu orzeczenia. Stopień szkodliwości społecznej skutków, jakie wytworzone zostały w związku z wydaniem i uprawomocnieniem się spornego nakazu zapłaty, pozwala jednoznacznie stwierdzić jak ważną instytucją dla obrotu prawnego jest skarga nadzwyczajna (art. 89 i n. ustawy o SN).

W niniejszej sprawie bez wątplenia mamy do czynienia z tzw. lichwą. Przypomnieć należy, że na podstawie umowy pożyczki (k. 3 akt zasadniczych sprawy), pozornie nazwanej „umową o pośrednictwo finansowe, kwota pożyczki udzielonej pozwanym wynosiła 500,00 zł. Zasądzenie zaskarżonym nakazem zapłaty odsetek na poziomie 20,00 zł dziennie oznacza, że wynosiły one w stosunku miesięcznym – 120 %, zaś w stosunku rocznym – ponad 1400 %. Bezrefleksyjne zasądzenie takich odsetek przez Sąd Rejonowy w Bytomiu naruszyło nie tylko prawo, ale także elementarne zasady współżycia społecznego. Jak podał skarżący Prokurator Generalny, w toku postępowania egzekucyjnego wyegzekwowano i przekazano wierzycielowi 3 950,00 zł (s. 7 skargi nadzwyczajnej).

Ze względu na niesporządzenie uzasadnienia sporego nakazu zapłaty (także już po wniesieniu skargi nadzwyczajnej), niemożliwym jest obecnie poznanie motywów, którymi kierował się Sąd wydając orzeczenie. Należy jednak zauważyć – na co trafnie wskazuje skarżący Prokurator Generalny – że w dacie zawarcia umowy (17 kwietnia 2007 r.) oraz wydania nakazu zapłaty (6 lipca 2007 r.) obowiązywały już art. 359 § 2¹⁻³ k.c., wprowadzające tzw. odsetki maksymalne oraz zasadę, że jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należą się odsetki maksymalne. Przepisy te miały (i nadal mają) moc bezwzględnie obowiązującą. Ich naruszenie w niniejszej sprawie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu jest oczywiste.

Ponadto powinnością Sądu było skonstatowanie, że rozpatrywane zobowiązanie naruszać może choćby art. 353¹ k.c., zgodnie z którym strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiał się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego. W odniesieniu do odsetek wynikających z umowy pożyczki, Sąd Najwyższy w wyroku z 23 czerwca 2005 r., II CK 742/04, wskazał: „umowa pożyczki ze swej natury służy przede wszystkim interesowi pożyczkobiorcy, ale może także pożyczkodawcy zapewniać wymierne korzyści, z reguły w postaci odsetkowej. Umowa w tym względzie nie może być wolna od oceny z zastosowaniem kryteriów, o których mowa w art. 353¹ k.c. W przeciwnym wypadku mogłoby to bowiem oznaczać – w skrajnych sytuacjach – przyzwolenie na wypaczenie sensu umowy w aspekcie charakteru stosunku prawnego tą umową ukształtowanego, zarówno z punktu widzenia zasady ograniczenia swobody kontraktowej, jak i granic wykonywania prawa podmiotowego. W wyroku z 27 lipca 2000 r., IV CKN 85/00, Sąd Najwyższy przyjął, iż zastrzeżenie w umowie pożyczki między osobami fizycznymi odsetek w wysokości nadmiernej niemającej uzasadnienia ani w wysokości inflacji ani w zyskach osiągniętych w ramach normalnej, rzetelnie prowadzonej działalności gospodarczej może być sprzeczne z zasadami współżycia społecznego”.

W świetle powyższych wywodów Sądu Najwyższego, które ze względu na oczywistość naruszenia prawa i zasad współżycia społecznego w niniejszej sprawie zostały ograniczone do niezbędnego minimum, uznać należy, że wydanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazu zapłaty było niedopuszczalne, a sprawa winna być skierowana do rozpoznania w trybie zwykłym (zasadniczo na rozprawie). Sąd Rejonowy naruszył swym postępowaniem liczne zasady konstytucyjne, tj. m.in. dyrektywę szczególnej ochrony konsumentów (art. 76 Konstytucji RP), zasadę prawa do sądu (art. 45 Konstytucji RP), a nade wszystko – kluczową klauzulę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 ustawy zasadniczej).

Ponownie rozpatrując powództwo, Sąd Rejonowy dokona jego wszechstronnej analizy, biorąc pod uwagę relewantne przepisy prawa materialnego i procesowego oraz poglądy Sądu Najwyższego wyrażone powyżej.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 91 § 1 ustawy o SN, uchylił w całości nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 6 lipca 2007 r., VII Nc 2232/07, i sprawę przekazał temu Sądowi do ponownego rozpoznania. O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 ustawy o SN.

[SOP]

r.g.